

Economia Social i Societats Laborals

Les empreses que pertanyen a l'Economia Social, Tercer Sector o Tercer Sistema s'han expressat de formes diferents en funció de la realitat social, històrica, cultural i econòmica de l'entorn en el qual s'han desenvolupat. Un exemple d'aquestes empreses són les societats laborals.

Les societats laborals són expressions jurídiques que dins del conjunt de països membres de la Unió Europea únicament es troben a Espanya. Formalment són associacions de capital participades majoritàriament pels seus treballadors. Des del seu redescobriment a finals dels anys setanta del segle XX, sempre han volgut identificar-se amb l'etiqueta d'Economia Social. A principis del segle XXI, els governs locals, autonòmics i estatal troben com un fet normal i evident que les societats laborals pertanyin a l'economia social. Aquest reconeixement institucional es tradueix en el fet que les societats laborals poden beneficiar-se de les polítiques de promoció de l'economia social. El fet que avui els diferents agents socials i nivells de l'administració pública acceptin que les societats laborals pertanyen a l'Economia Social és el resultat de la voluntat activa dels seus dirigents per voler pertànyer a l'Economia Social, Tercer Sistema.

En el capítol corresponent a "Conceptes i enfocament" d'aquest llibre, s'ha plantejat que formen part de l'Economia Social les empreses que tenen la significació formal d'associació de persones i, que formen part del Tercer Sector les entitats que posen l'èmfasi en l'aspecte no lucratiu. Si s'assumeixen aquests criteris sense marge de flexibilitat, aleshores s'obtidria que les societats laborals no pertanyen a l'Economia Social i no formen part del Tercer Sector. Les societats laborals, tal i com es veurà a continuació, tampoc no pertanyen al sector privat convencional –lucratiu– i tampoc no formen part del sector públic. En definitiva, les societats laborals constitueixen un bon exemple que permet concloure que disposar de criteris formals de classificació per a identificar els agents de l'Economia Social és útil però no suficient. Qualsevol classificació que es pretengui en l'àmbit de l'Economia Social i del Tercer Sistema s'ha d'ajustar a la realitat concreta de cada territori i a la seva història, i en tot cas, la darrera paraula la tenen els seus membres. El criteri "històric" desenvolupa en aquest cas un paper fonamental per poder explicar l'existència de les societats laborals a l'Estat espanyol.

Origen i desenvolupament de les Societats Laborals *

El naixement de les Societats Laborals

Les societats laborals van néixer a Espanya a mitjans dels anys seixanta del segle XX amb la voluntat, per part del govern, de permetre als treballadors l'accés a la direcció de determinades empreses. Sense entrar en la valoració d'aquesta voluntat política, el cert és que va tenir molt poca acollida, ja que no existien ni raons objectives ni subjectives que estimulessin la participació dels treballadors en el capital de l'empresa. En aquests anys, la denominació d'aquestes empreses era la de 'societats anònimes laborals'.

Tanmateix, es van portar a terme certes experiències, sobretot en l'àmbit del transport urbà de viatgers a València, Palma de Gran Canària, Palma de Mallorca i d'altres. En aquesta època, l'accés dels treballadors a la compra d'un cert nombre d'accions es va fer amb el manteniment de l'estructura jurídica de l'empresa: simplement es volia expressar una voluntat política de foment de l'accionariat obrer (Vidal, 1986).

La indiferència social envers aquesta forma d'accionariat es va modificar amb el naixement d'unes raons objectives que van capgirar la situació del mercat de treball. El temor a quedar-se sense un lloc de treball fou un dels factors claus que expliquen el desenvolupament d'aquesta forma jurídica entre determinats col·lectius de treballadors a partir de finals dels anys setanta.

Es tracta d'una actitud nova per part d'aquests treballadors envers a aquesta forma jurídica fonamentada en el canvi de l'entorn econòmic. La modificació d'aquest entorn genera una necessitat (raó objectiva). Certs col·lectius de treballadors van utilitzar la societat laboral com a instrument per satisfer la seva nova demanda: tenir i mantenir un lloc de treball.

A mitjans dels anys setanta, aquest país va passar de tenir una economia que formalment es caracteritzava per gaudir d'una situació de plena ocupació a veure com les empreses començaven a tancar i l'estat no les comprava, és a dir, deixava que es tanquessin. En aquest període de temps, l'estat del benestar encara havia de néixer. El país disposava d'una estructura pública que no tenia suficient capacitat financera i administrativa per pagar els subsidis d'atur que la societat començava a necessitar. Com a conseqüència, va registrar-se un desequilibri entre les necessitats de percebre el subsidi d'atur i la capacitat financera i administrativa de l'estat per fer front aquesta obligació. Els treballadors afectats per aquesta nova situació van ser els primers en adonar-se

A I. Vidal (1986), Crisi econòmica i transformacions en el mercat de treball. L' associacionisme de treball a Catalunya, publicat per la Diputació de Barcelona, s' explica de forma detallada el procés de naixement de les societats laborals

d'aquesta disfuncionalitat i, a més, també van ser els primers en percebre que l'economia iniciava un període caracteritzat per l'existència d'un elevat atur estructural.

Com a conseqüència, certs col·lectius de treballadors van percebre una nova necessitat: mantenir el seu lloc de treball. Treballadors que fins aleshores havien defensat les idees de confrontació entre el capital i el treball descobrien que havien de comprar l'empresa on treballaven i convertir-se en empresaris si volien satisfer aquesta nova necessitat. El canvi de comportament econòmic va ser una raó que va permetre que els líders sindicals dels anys seixanta arribessin a ser, en la dècada següent, els presidents de les societats laborals.

És per aquest desig de satisfer aquesta nova demanda, que certs col·lectius de treballadors van considerar la forma jurídica de societat anònima laboral la que més podia ajustar-se a l'assoliment del seus objectius, tenint en compte les diferents opcions que contemplava, en aquell moment, el dret societari a l'Estat espanyol. És d'aquesta forma com els treballadors en risc de trobar-se a l'atur van descobrir les societats laborals a finals dels anys setanta.

Aquest origen permet considerar que les societats laborals són organitzacions que han nascut per iniciativa dels ciutadans. Són organitzacions, per tant, creades de baix a dalt. Tenen un fort component d'ajuda mútua: els treballadors decideixen col·laborar entre ells, acorden adquirir l'empresa i, després, dirigir-la de forma autogestionada.

L'adquisició d'empreses en crisi per part dels treballadors no va ser un fenomen massiu, però va ser quelcom de nou que esdevingué la llavor de l'actual moviment d'empreses societats laborals a Espanya. El fenomen es va iniciar a Catalunya i es va estendre com una taca d'oli per tota Espanya, sobretot en les comunitats industrials com la del País Basc. Va ser un moviment que es va consolidar, preferentment, en les zones industrials afectades pels processos de reconversió que les noves condicions de mercat requerien en aquell moment.

Període de trencament de mites i de comportaments heterodoxes

Les societats laborals van néixer a contracor de l'ortodòxia econòmica imperant en aquell moment, i els seus dirigents van tenir comportaments que foren considerats herètics pel pensament econòmic i sindical dominant de l'època.

Segons el pensament econòmic, les empreses en crisi havien de tancar. Ara bé, els treballadors no solament van adquirir el capital físic –maquinària i instal·lacions–, sinó que també van assumir els seus deutes. Aquest comportament actiu era sovint percebut com una simple barbaritat, tot i que en molts casos va demostrar que era viable. No va ser resultat de cap miracle precedent de la divina providència ni de l'ajut institucional. Va ser el resultat de l'esforç en temps, diners i treball de certs col·lectius de treballadors.

L'empresa privada tradicional estava amortitzant llocs de treball en sectors econòmics caracteritzats per l'ús de tecnologia madura, com podien ser els sectors del tèxtil, el metall i el plàstic, entre d'altres. Els treballadors procuraven mantenir els llocs de treball en aquest sectors d'activitat, ja que es tractava de sectors intensius en mà d'obra poc qualificada, i aquest era precisament el perfil de treballador a què afectava de forma més punyent el fantasma de l'atur.

Els col·lectius de treballadors que van adquirir una empresa en crisi també van haver d'enfrontar-se al pensament únic que predominava en les seus de les principals centrals sindicals del moment. Les primeres iniciatives d'adquisicions d'empreses es van fer allà on s'havien registrat, als anys seixanta, els principals conflictes de reivindicació per a la democràcia del país. Podien ser empreses que en el moment de la crisi empresarial tenien un bon, fort i consolidat comitè d'empresa dirigit per les principals centrals sindicals d'aquell moment. Fins l'arribada de la democràcia, el lema sindical que va predominar va ser el de confrontació de capital i treball.

En el moment que els presidents dels comitès d'empreses amb més tradició de lluita social i sindical proposen, mitjançant assemblea de treballadors, adquirir l'empresa, es trenca el mite de la confrontació. No tan sols es proposa col·laborar per tal de fer viable l'empresa, sinó que la proposta passa per convertir-los en accionistes d'una empresa carregada d'incertesa econòmica i de deutes amb proveïdors i amb l'administració. Aquest comportament heterodox va generar conflictes interns en les seus sindicals. El diàleg fluid i de col·laboració entre aquests líders sindicals, ara convertits en empresaris, i les seves centrals sindicals, sovint es va trencar, i en la majoria de casos de forma definitiva.

Tota manera, havent quedat demostrada, en el transcurs dels darrers trenta anys la viabilitat econòmica i, fonamentalment, la viabilitat social de les adquisicions d'empreses, cal reconèixer que s'ha recuperat la voluntat de diàleg, tot i que no amb l'amplitud i la fluïdesa que seria desitjable. És encara, per tant, una assignatura pendent d'aconseguir en aquest nou segle.

L'adquisició d'empreses per part dels treballadors també va permetre recuperar i constatar el fet que els treballadors també poden ser empresaris. En aquella època, al nostre país hi havia una identificació entre capitalista i empresari. Evidentment, era una idea no exacta, fruit de la nostra història social i econòmica. La crisi industrial de mitjans dels anys setanta ens va ajudar a recordar els ensenyaments de Schumpeter, en concret, a diferenciar la figura de l'empresari de la figura del capitalista i, alhora, a revaloritzar la figura de l'empresari que havia estat molt atacada fins aleshores en els àmbits socials i sindicals. Els treballadors en risc d'anar a l'atur van descobrir que la seva conversió en empresaris i la seva assumpció de la gestió d'una empresa podia ser l'instrument més eficient per resoldre el seu desig de continuar actius en el mercat de treball.

Un cop els treballadors descobreixen que el procediment d'adquisició, reflatació i gestió de l'empresa és un camí que ha de permetre mantenir el seu lloc de treball, de nou els treballadors que opten per l'adquisició d'una empresa en crisi tornen a ser heterodoxes, ara en l'àmbit de la fórmula jurídica escollida.

Els treballadors de les societats laborals no van utilitzar la forma clàssica de cooperativa de treball associat. Els motius cal cercar-los en el pragmatisme dels treballadors actius: la cooperativa de treball associat, en aquest període, tenia un conjunt de limitacions formals que incrementava el risc d'aquests treballadors a l'hora de convertir-se en empresaris per mantenir el seu lloc de treball. La principal limitació, que no es va corregir fins al juliol de l'any 1985, era que els treballadors de les cooperatives, encara que haguessin cotitzat al règim general de la Seguretat Social, no tenien garantit poder ser beneficiaris del subsidi d'atur, en el supòsit que haguessin de tancar l'empresa com a conseqüència de la seva relació societària o mercantil amb la cooperativa. Aquest risc real va frenar els treballadors procedents d'una adquisició prèvia d'empresa en crisi a convertir-se en cooperativa de treball associat. Aquests treballadors volien mantenir el seu lloc de treball, però, si havien de tancar les portes de la fàbrica, volien beneficiar-se del subsidi d'atur, ja que com a treballadors havien anat cotitzant en el règim general de la Seguretat Social. El mecanisme més segur per garantir aquest desig era mantenir una relació laboral amb l'empresa. És a dir, van ser raons de realisme empresarial les que van fer que aquests treballadors reinventessin una altra fórmula jurídica. Probablement, el més fàcil hagués estat modificar la llei de cooperatives, però quan es va fer ja era massa tard. La perspectiva històrica permet veure els esdeveniments amb una claredat que és impossible de percebre en el mateix moment que es fan les coses.

Període de reconeixement institucional

Les societats laborals van desenvolupar-se sense un enquadrament normatiu propi durant aproximadament deu anys. El seu reconeixement institucional arribà amb la Llei 15/1986, del 25 de abril. Fins aleshores, aquestes societats eren definides solament de forma indirecta per ordres anuals del Ministeri de Treball. La Llei de 1986 de Societats Anònimes Laborals va ratificar una realitat empresarial que ja estava estesa per tota la geografia espanyola. Les societats laborals són un exemple de com, a vegades, la realitat va per davant de la norma. En l'actualitat, les societats laborals es regeixen per la Llei 4/1997, de 24 de març de 1997. La nova llei permet diferenciar dos tipus de societats laborals: les societats anònimes laborals i les societats limitades laborals. Com a conseqüència, la societat anònima laboral, a partir de la nova llei, s'anomena societat laboral.

El que és important remarcar és que a partir d'aquest reconeixement institucional l'any 1986, s'obre una nova etapa en el desenvolupament de les societats laborals força diferent de la precedent. Si fins aleshores totes les societats laborals tenien el seu origen en l'adquisició d'empreses en crisi per part dels treballadors, a partir d'ara també poden constituir-se societats ex novo. Evidentment, l'existència d'un enquadrament jurídic propi permet un fort creixement en la constitució de societats laborals, ara, emperò, de dimensions molt més petites i, per tant, s'inicia un moviment d'empresa societat laboral fonamentat en la microempresa, que no té cap lligam amb històries de treballadors en risc de perdre el seu lloc de treball. Cal reconèixer que, en el curs d'aquests anys, sempre hi ha hagut alguna que altra adquisició d'empreses per part dels treballadors, però ja no són l'element motor d'aquest moviment empresarial.

Els responsables de les polítiques d'ocupació i els agents socials sempre han identificat les societats laborals com a instrument de creació d'ocupació entre persones que volen crear-se el seu propi lloc de treball. Com a conseqüència, els treballadors que volen crear empresa amb la fórmula de societat laboral poden acollir-se a la normativa que permet la capitalització del subsidi d'atur: és a dir, poden rebre en un sol pagament la quantitat que els hi correspon (Reial Decret 1044/1985, de 9 de juny, que regula el pagament únic de la prestació per desocupació, pel valor actual del seu import). Probablement, aquesta sigui la norma de política activa de foment de l'ocupació més important per a la constitució de societats laborals.

Va ser també a partir d'aquest període que les administracions territorials, fonamentalment les autonòmiques, van descobrir que la petita i mitjana empresa tenia millor relació amb l'ocupa-

ció que l'empresa pública o la gran empresa que, en aquella època, eren destructores de llocs de treball. És per això que van desenvolupar tot un conjunt de mesures de foment de la petita i mitjana empresa, de les quals les societats laborals podien ser beneficiàries (Rojo i Vidal, 1989). Mesures de foment de l'ocupació que han anat evolucionant i donant resposta a les necessitats canviants en cadascuna de les comunitats autònomes, però on la idea originària d'una implicació activa dels governs autonòmics al foment del teixit productiu del territori encara és vigent.

Taula 1- 1SOCIETATS LABORALS REGISTRADES A ESPANYA I CATALUNYA. (1986-1999).

Anys	Espanya	Catalunya	Pes Catalunya / Espanya
1986	445	64	14,4
1987	2.595	440	16,9
1988	2.237	283	12,6
1989	1.662	189	11,4
1990	572	68	11,9
1991	586	67	11,4
1992	820	91	11,1
1993	1.077	155	14,4
1994	1.318	140	10,6
1995	888	96	10,8
1996	706	52	7,4
1997	1.315	137	10,4
1998	3.979	484	12,2
1999	4.522	530	11,7
2000	4.132	554	13,4
Total	26.854	3.350	12,5

Font: D.G.Fomento de la Economía Socia. Madrid (2000)

L'anàlisi de la taula 1 permet pensar que hi ha diverses raons que expliquen la constitució de societats laborals. En primer lloc, hi ha una raó "històrica" basada en el comportament del cicle econòmic: en moments de recessió de l'activitat econòmica es dispara el nombre de constitució de societats laborals, i a l'inrevés, a mesura que es remunta l'activitat, la constitució d'aquestes s'atenua, tal i com es pot observar al llarg del període 1986-1996. Es produeix fins i tot una caiguda important del nombre de constitucions en moments de fort creixement econòmic i creació d'ocupació, com en el trienni 1989-1991. A partir d'aquest moment, torna a recuperar-se el ritme de constitucions amb la recessió, a partir del 1992 i fins al 1994, i torna a decaure en els anys 1995 i 1996, coincidint amb la recuperació econòmica. Tota manera, aquesta hipòtesi del comportament anticíclic es veu dinamitada a partir del 1997 –any en què es promulga la nova llei estatal de societats laborals–, de forma que és important reconèixer que existeixen raons de tipus institucional que poden facilitar o dificultar la creació de societats laborals. Pel cas que ens ocupa, el tret fonamental és que poden constituir-se societats laborals de responsabilitat limitada amb tan sols tres socis i un capital social inicial de 500.000 pessetes. Tot i que encara es disposa de poca perspectiva, és evident que la Llei 4/1997 de Societats Laborals està estimulant la creació de societats: l'any 1997, tot i tenir una bona conjuntura econòmica es constituïren 137 societats a Catalunya, xifra que s'acostava al nivell de creació dels anys de l'última recessió. El 1998, a Catalunya es va produir un salt impressionant (de 137 a 484), de l'ordre del 350%. El 1999 i al 2000, s'adverteix que el ritme es consolida, en incrementar-se encara un 9% i un 4,5%, respectivament en relació amb l'any anterior. Pel conjunt de l'Estat, el salt a partir del 1997 no és tant acusat (300% d'increment en l'any 1998), i s'adverteix una desacceleració en els dos darrers anys.

Una conclusió important és que els darrers anys de la sèrie de la taula 1 manifesten que la influència de l'entorn institucional condiona fortament el ritme de constitució d'empreses societats laborals. Tot i que encara manca poder ampliar les sèries de dades per fer anàlisis conclouents, es pot afirmar que la hipòtesi anticíclica de creació de societats laborals, fonamentada en el comportament del mercat treball, queda obsoleta davant el nou panorama que es dona a partir de l'any 1997.

Les Societats Laborals a Espanya

El present apartat permet dibuixar el panorama del moviment de les societats laborals a Espanya. En els apartats 3.1 i 3.2. s'analiza la informació registrada en relació a les característiques de les societats laborals anualment constituïdes. L'apartat 3.3 s'ha elaborat amb la informació procedent de la Seguretat Social, la qual mostra el perfil de les societats laborals actives.

Els socis de les Societats Laborals

La Llei 4/1997 diferencia entre socis de treball i socis capitalistes. La Taula 2 conté la distribució dels socis de les societats laborals en el moment de constitució de la societat. 1991 és quan es comença a publicar aquesta informació per al conjunt de l'Estat espanyol.

La informació de la taula núm.2 permet elaborar la Taula 3, relativa a la dimensió mitjana de les societats laborals quant a nombre de socis.

Taula 2 - SOCIETATS LABORALS REGISTRADES I SOCIS. ESPANYA (1991-2000)

Anys	Núm de societats (1)	Núm de socis totals (2)	Socis treballadors (3)	Socis capitalistes (4)
1991	586	5.132	4.473	659
1992	820	5.772	4.928	844
1993	1.077	7.493	6.336	1.157
1994	1.318	8.439	6.805	1.634
1995	888	5.939	4.930	1.009
1996	706	4.260	3.422	838
1997	1.315	6.071	4.779	1.292
1998	3.979	15.313	11.307	4.006
1999	4.522	16.589	11.814	4.775
2000	4.132	14.803	10.448	4.355
Total	19.343	89.811	69.242	20.569

Font: Dir. Gral. de Fomento de la Economía Social. Madrid i BEL 2001

Taula 3- SOCIETATS LABORALS REGISTRADES I SOCIS. ESPANYA (1991-2000).

Anys	(2)/(1)	(3)/(1)	(4)/(1)	(3)/(2)	(4)/(2)
1991	8,75	7,63	1,12	87,1	12,9
1992	7,0	6,0	1,0	85,4	14,6
1993	6,95	5,88	1,07	84,5	15,5
1994	6,4	5,16	1,24	80,6	19,4
1995	6,7	5,56	1,14	83,0	17,0
1996	6,0	4,85	1,15	80,3	19,7
1997	4,6	3,6	1,0	78,7	21,3
1998	3,8	2,8	1,01	73,8	26,2
1999	3,7	2,6	1,1	71,2	28,8
2000	3,6	2,5	1,1	77,1	29,4

Elaboració pròpia a partir de les dades de la Dir. Gral. Fomento de la Economía Social. Madrid, i el BEL 2001.

La taula 3 permet constatar com ha variat el nombre mitjà de socis de les societats laborals: mentre l'any 1991 era de quasi 9 persones, al 2000 ha baixat fins per sota dels 4 membres. L'actual Llei 4/1997 de societats laborals permet crear-ne amb només 3 persones, davant del mínim de 4 que exigia l'anterior Llei 15/1986. En resum, en l'actualitat les societats laborals, en el moment de constituir-se, adopten la dimensió de microempresa. També podem observar la distribució dels socis entre socis de treball i socis de capital: al 2000 aquesta proporció és de 2,5 socis de treball i 1 soci de capital. És important remarcar que la característica d'1 soci de capital mitjà es manté estable al llarg de tota la història de les Societats laborals, tal i com queda reflectit en la tercera columna. Per tant, es ratifica la idea que al llarg de la dècada anterior es tendeix cap a una proliferació de microempreses de dimensió més reduïda.

Distribució per sectors d'activitat de les Societats Laborals Registrades.

De les 19.343 societats laborals registrades a tot l'Estat en el període 1991-2000, un total de 372 (1,9%) realitzaven activitats econòmiques relacionades amb el sector primari; 4.345 (22,5%) amb el sector de la indústria; 2.897 (15%) amb el sector de la construcció, i finalment, 11.728 (59,9%) realitzaven activitats relacionades amb el sector serveis. D'entrada s'adverteix que, a partir de 1997, el salt de constitució de societats es produeix de forma generalitzada a tots els sectors d'activitat de forma exagerada –del 1997 al 1998 es produeix un increment general de societats del 202%–, amb el qual es reafirma la idea que la causa obeeix a l'impacte de la Llei de Societats Laborals, i no a la conjuntura econòmica general o específica de cada sector. En el sector agrari, les societats es quadrupliquen del 1997 al 1998; en la indústria es multipliquen per 2,5, en la construcció per 3,5, i en els serveis per 3,1.

Taula 4 - SOCIETATS LABORALS REGISTRADES SEGONS SECTOR D'ACTIVITAT. ESPANYA.

Anys	Total	△ any	Agrari (%)	Indústria (%)	Construcció (%)	Serveis (%)
1991	586	-	12 (2,0)	250 (42,7)	79 (13,5)	245 (41,8)
1992	820	39,9%	12 (1,5)	313 (38,2)	90 (11,0)	405 (49,3)
1993	1.077	31,3%	17 (1,6)	356 (33,0)	106 (9,8)	598 (55,6)
1994	1.318	22,4%	26 (2,0)	408 (31,0)	168 (12,7)	716 (54,3)
1995	888	-32,6%	12 (1,3)	288 (32,5)	131(14,8)	456 (51,4)
1996	706	-20,5%	13 (1,8)	217 (30,7)	80 (11,3)	396 (56,1)
1997	1.315	86,3%	22 (1,7)	294 (22,3)	173 (13,2)	826 (62,8)
1998	3.979	202,6%	95(2,4)	710 (17,8)	610 (15,3)	2.564 (64,4)
1999	4.522	13,6%	80 (1,7)	806 (17,8)	732 (16,2)	2.904 (64,2)
2000	4.132	-8,6%	83 (2,0)	703 (17,0)	728 (17,6)	2.618 (63,4)
Total	19.343	-	372 (1,9)	4345 (22,5)	2897 (15,0)	11.728 (60,6)

Elaboració pròpia a partir de les dades de la Dir. Gral. Fomento de la Economía Social. Madrid, i el BEL 2001.

És important parar atenció a les xifres entre parèntesi de la taula 4, les quals indiquen que el pes relatiu de les societats laborals en cada sector d'activitat ha anat evolucionant al llarg de la dècada dels noranta. En primer lloc, les societats laborals registrades en el sector agrari no superen el lílindar del 2%, i es mantenen estables entorn aquesta xifra durant el període estudiat. És important notar que la constitució de societats en el sector indústria i el sector serveis ofereix unes trajectòries clarament inverses: la indústria perd pes al llarg de la sèrie i es produeix un trasllat de noves constitucions cap a la construcció i cap al sector serveis, de forma que aquest darrer es consolida com a sector hegemònic, capgirant completament la tradició industrial de les societats laborals dels anys vuitanta. El sector de la construcció experimenta un comportament peculiar: en el bienni 1995 i 1996, semblaria que les noves constitucions obeirien a raons anticíclicques –o sigui, coincidint amb el cicle econòmic expansiu, les constitucions decaurien–, tot i que a partir del 1997 es produeix un salt, que cal atribuir a l'efecte de la nova llei, i que se situaria al seu màxim l'any 2000 (17,6%), coincidint amb la recent expansió del sector de la construcció. Tal i com hem assenyalat, els canvis de tendència més significatius es registren en el sector de la indústria i en el sector serveis. En el sector indústria, el 1991, el pes de les societats laborals registrades va significar el 42% del total de societats registrades aquell any. Des de llavors, aquest percentatge ha anat disminuint progressivament any rera any, fins situar-se al mínim del 17% durant el 2000. Contràriament, les societats laborals registrades en el sector serveis ha anat augmentant paulatinament, a excepció del bienni 1994-1995 en que es van mantenir, per incrementar-se a un ritme ràpid a partir de 1996. Concretament, l'any 1991 representaven el 41,8% del total de societats laborals registrades aquell any, mentre que durant els anys 1998, 1999 i 2000, van assolir els seus màxims entorn al 63-64%.

Tal i com succeïa amb el nombre de societats registrades, les mateixes tendències es repeteixen en termes de socis totals per sector d'activitat, si bé es mostren un pèl més nítides. En general, s'observa el famós tall a partir del 1997, quan els nombre de membres del moviment de societats laborals s'incrementa en un 152% durant el 1998. Observant els pesos relatius, es constata que en el sector primari es manté un valor màxim entorn del 2% al llarg de la sèrie. Exceptuant el 4% registrat el 1992, podem considerar l'estabilitat com la nota predominant. En el sector de la construcció, el percentatge de socis augmenta del 9% al 1991 fins al 17,7% del 2000. Igual com abans, els canvis de tendència més dràstics es registren en els sectors indústria i serveis. El percentatge de socis en el sector indústria representava l'any 1991 el 66% del total de socis registrats aquell any. Aquest pes relatiu va minvant al llarg de la dècada, fins situar-se al seu mínim l'any 2000, per sota del 19%. A la inversa, la tendència observada en el sector serveis contraresta el comportament de la indústria. Si el 1991 els socis del sector serveis representaven

el 23% del total de socis registrats aquell any, el 1999 el pes relatiu va assolir un valor màxim de quasi el 63%, si bé s'ha estabilitzat al 2000 entorn al 62%, o sigui, mantenint una tendència creixent des de 1991.

Taula 5 - SOCIS DE LES SOCIETATS LABORALS REGISTRADES SEGONS SECTOR D'ACTIVITAT. ESPANYA

Anys	Total	△ any	Agrari (%)	Indústria (%)	Construcció (%)	Serveis (%)
1991	5.132	-	89(2,0)	3.389 (66,0)	459 (9,0)	1.195 (23,0)
1992	5.772	12,5%	231 (4,0)	2.832 (49,0)	569 (10,0)	2.140 (37,0)
1993	7.493	29,8%	105 (1,4)	3.608 (48,1)	570 (7,6)	3.210 (42,9)
1994	8.439	12,6%	198 (2,3)	3.620 (42,9)	963 (11,4)	3.658(43,4)
1995	5.939	- 29,7%	58 (1,0)	2.808 (47,3)	668 (11,3)	2.405 (40,4)
1996	4.260	-28,3%	64 (1,5)	1.693 (39,7)	398 (9,3)	2.105 (49,5)
1997	6.071	42,5%	83 (1,4)	1.713 (28,2)	707(11,6)	3.568 (58,8)
1998	15.313	152,2%	344 (2,2)	3.564 (23,3)	2.195 (14,3)	9.210 (60,1)
1999	16.589	8,3%	288 (1,7)	3.281 (19,8)	2.587 (15,6)	10.433 (62,9)
2000	14.803	-10,8	297 (2,0)	2772 (18,7)	2.615 (17,7)	9.119 (61,6)
Total	89.811	-	1757 (2,0)	29280 (32,6)	11.731 (13,0)	47.043 (52,3)

Elaboració pròpia a partir de les dades de la Dir. Gral. Fomento de la Economía Social. Madrid, i el BEL 2001.

El Perfil del moviment de les Societats Laborals*

La informació registrada a la taula 1 ens indicava que durant el període 1986-2000 es va registrar un total de 26.854 societats laborals. La informació procedent de la Seguretat Social diu que en l'actualitat estan donades d'alta un total de 11.935 societats laborals. Es tracta d'aquelles

Aquest apartat s'ha elaborat a partir de la informació de la Seguretat Social, concretament el fitxer de codis de comptes de cotització (CCC) en situació de alta en la SS a 31 de desembre de 2000.

empreses que s'han consolidat en el mercat, i que representen un índex de supervivència de l'ordre del 44%. Aquest alt índex es deu a la gran proliferació recentment esdevinguda amb la llei de societats laborals del 1997, i el constitueixen empreses que encara no han tingut temps de desaparèixer: la Taula 6 ens indica que gairebé el 67% de les societats actives (7.981) s'ha constituït a partir del 1998. D'aquest total, un 93,6% són societats de responsabilitat limitada. Encara manca perspectiva per saber el grau de resistència real d'aquestes societats. En el segon trimestre de 2000, cotitzaven a la Seguretat Social 84.870 treballadors, pertanyents a les 11.935 societats laborals

TAULA 6 - NOMBRE DE SOCIETATS LABORALS I ELS SEUS TREBALLADORS PER ANY D'ALTA EN LA SEURETAT SOCIAL. ESPANYA (31.12.00)

Any d'alta	Total societats (%)	SAL	SLL	Total treballadors (%)	Treballadors a SAL	Treballadors a SLL
Total	11.935 (100)	4.154	7.781	84.870 (100)	51.971	32.899
1986-1988	809 (6,8)	802	7	12.914 (15,2)	12.863	51
1989-1991	552 (4,6)	545	7	7.358 (8,7)	7.325	33
1992-1994	1.163 (9,7)	1.155	8	14.381 (16,9)	14.320	61
1995-1997	1.430 (12,0)	1.139	291	15.016 (17,7)	12.522	2.494
Desde 1998	7.981 (66,9)	513	7.468	35.201(41,5)	4.941	30.260

Font: Seguridad Social i Dir. Gral. de Fomento de la Economía Social. Madrid, 2001.

Les empreses societats laborals: un moviment empresarial jove

La taula 6 proporciona una imatge actual del nombre de societats laborals i de treballadors en actiu, distribuïts segons la seva antiguitat de cotització. És evident que estem davant d'un moviment empresarial jove, el qual data formalment de 1986, a partir de la Llei 15/1986. La taula 6 permet afirmar que el 78,9% de les societats laborals actives actualment s'ha constituït durant els darrers 5 anys. Aquestes societats joves han generat el 59,2% del total de l'ocupació del moviment de les societats laborals.

Les dades diferencien entre Societats Anònimes Laborals i Societats Limitades Laborals, en funció de l'elecció dels socis en el moment de constitució de l'empresa, la qual cosa permet observar:

l'explosió en la creació de societats limitades laborals que es produeix a partir de 1998;

el procés de substitució de SAL per SLL: o sigui, s'opta per utilitzar la Llei de Responsabilitat Limitada enlloc de la Llei de Societats Anònimes.

En relació al període 1995-1997, les societats anònimes laborals a partir del 1998 decauen en un 55% (de 1.139 a 513), mentre que les societats limitades es multipliquen gairebé per vint-i-cinc! (de 291 a 7.468). També podem constatar que el ritme d'altres de treballadors a la Seguretat Social es duplica comparant els dos períodes, en passar de 15.016 treballadors a 35.201. En el nombre de treballadors, també es percep clarament el fenomen de substitució de SAL per SLL. Dels 35.201 nous treballadors a partir de 1998, un total de 30.260 (més del 85%) s'ubica a SLL.

Les societats laborals constituïdes entre 1986 i 1991 només representen l'11,4% del total de societats en actiu, si bé en nombre de treballadors representen el 23,9% dels cotitzants en societats laborals. Les societats donades d'alta de la Seguretat Social entre el 1992 i el 1997 representen el 21,7% del total d'actives i el 34,6 dels treballadors. Mentre que, des del 1998, es va constituir quasi el 67% de les societats actives, i únicament el 41,5% dels treballadors cotitzants. Significa que les empreses donades d'alta durant el període 1986-1991 tenen una dimensió empresarial superior –una mitjana de quasi 15 treballadors– a la de les societats laborals donades d'alta en el transcurs dels restants períodes: la dimensió mitjana de les societats actives entre 1992 i 1997 és d'11,3 treballadors, mentre que sorprèn la petita dimensió empresarial mitjana de l'enorme nova fornada de societats laborals a partir del 1998 (4,4 treballadors).

Podem destacar dues de les raons que ens aclareixen aquesta diferència en la dimensió empresarial:

una primera, basada en les arrels històriques del moviment de societats laborals a Catalunya i a l'Estat espanyol, rau en considerar que les societats laborals més antigues tenen el seu origen en adquisicions d'empreses en crisi per part dels seus treballadors. Es tractaria de societats anònimes que, abans de convertir-se en "laborals", ja gaudirien d'una dimensió, com a mínim, no petita. Si a aquest fet s'afegeix el caràcter predominantment industrial de les "antigues" societats

laborals, el qual s'ha anat transformant progressivament en activitat en el sector serveis al llarg de la dècada dels noranta, es pot establir la hipòtesi que la dimensió mitjana empresarial industrial, en requerir una dotació de capital fix més gran per iniciar l'activitat, normalment serà superior a la corresponent al sector serveis. Si s'observa la taula 7, s'adverteix la proliferació de societats limitades –de menor dimensió– en detriment de les societats anònimes.

la segona raó es fonamenta en el procés de creixement empresarial que pot registrar tota empresa al llarg de la seva història: en una etapa inicial, i fonamentalment les empreses de nova creació, les societats se solen constituir amb el nombre mínim de treballadors que exigeix la normativa vigent –la qual ha rebaixat el nombre mínim de socis a 3, i alhora permet constituir societats amb 500.000 pessetes de capital inicial–. Posteriorment, a partir de la bona gestió dels recursos productius, s'aniran expandint les vendes, els mercats, la producció, fet que, en definitiva, repercutirà en la creació d'ocupació i la dimensió empresarial. O sigui, aquesta raó "biològica" implica tot un procés que mai no s'aconsegueix a curt termini.

Les Societats Laborals són creadores d'ocupació que cotitza a la Seguretat Social.

En iniciar-se el 1989, un total de 20.545 treballadors de 1.406 empreses societats laborals estaven donats d'alta a la Seguretat Social. Al finalitzar el segon trimestre de 2000, les xifres havien augmentat fins a 81.231 treballadors de 10.978 societats laborals. Això implica que en deu anys el jove moviment empresarial de societats laborals ha multiplicat per 9 el nombre d'empreses i ha quasi quadruplicat el nombre dels seus treballadors que cotitzen a la Seguretat Social. És evident que ens trobem davant d'un moviment empresarial que des dels seus inicis no ha deixat de generar empreses i ocupació. Tot i que algunes empreses "històriques" han mort, és cert que el ritme de vitalitat del moviment de societats laborals supera el ritme de reduccions de plantilla per reconversions o tancaments empresarials.

Les Societats Laborals s'insereixen en el moviment de microempreses que vigoritza el teixit productiu del país.

Del conjunt de les 11.935 empreses donades d'alta en la Seguretat Social, un total de 8.218 (el 68,9%) no arriba als 5 treballadors. En termes d'ocupació, representen només el 24,3% del total de treballadors de les societats laborals

La taula 7 també permet observar que hi ha un total de 1.935 empreses (16,2%) amb una plantilla d'entre 6 i 10 treballadors, les quals representen el 17,2% dels treballadors de les societats laborals. O sigui, el col·lectiu de microempreses amb una plantilla laboral no superior als 10 treballadors significa el 85,1% del total de societats i el 41,5% del total de treballadors. A l'altre extrem, només 53 empreses (0,5%) tenen una dimensió superior als 100 treballadors, i representen l'11,7% de l'ocupació total en societats laborals. S'adverteix que únicament hi ha 7 empreses considerades de grans dimensions.

Taula 7 - NOMBRE DE SOCIETATS LABORALS I TREBALLADORS, SEGONS CLASSE, PER DIMENSIONS DE SOCIETAT. ESPANYA. (31.12.00)

Tamany	Total societats (%)	SAL	SLL	Total treballadors (%)	Treballadors a SAL	Treballadors a SLL
0-5	8.218 (68,9)	1.861	6.357	20.629 (24,3)	5.682	14.947
6-10	1.935 (16,2)	1.015	920	14.614 (17,2)	7.828	6.786
11-25	1.279 (10,7)	861	418	20.148 (23,7)	13.871	6.277
26-50	329 (2,8)	271	58	11.399 (13,4)	9.406	1.993
51-100	121 (1,0)	101	20	8.212 (9,7)	6.945	1.267
101-250	46 (0,4)	40	6	6.928 (8,2)	5.980	948
més 250	7 (0,1)	5	2	2.940 (3,5)	2.259	681
Total	11.935 (100)	4.154	7.781	84.870 (100)	51.971	32.899

Font: Seguridad Social i Dir. Gral. de Fomento de la Economía Social. Madrid, 2001.

Les Societats Laborals es troben a qualsevol sector de l'activitat econòmica del país.

Podem trobar societats laborals en qualsevol dels quatre grans sectors en què generalment es classifica l'activitat econòmica: agricultura, indústria, construcció i serveis. Malgrat tot, tal i com es constata a través de la taula 8, les societats laborals es constitueixen preferentment en els sectors de serveis, indústria i construcció, i en un grau molt menor, en el sector de l'agricultura, ramaderia i pesca.

La taula 8 indica que existeixen 14.614 centres de cotització corresponents a les 11.935 societats donades d'alta. Tot i que no ho indica la taula, el 35,4% dels centres de cotització són propietat de SAL i el 65,6% correspon a SLL. Dividint el nombre de centres pel nombre de cada modalitat de societats laborals actives (taula 6), observem que no hi ha diferències significatives entre SAL i SLL respecte a la proporció de centres per tipus de societat: les SAL tenen de mitjana 1,25 centres de producció, mentre que les SLL en tenen 1,21.

Taula 8 - SOCIETATS LABORALS. NOMBRE DE CENTRES DE COTITZACIÓ SEGONS CLASSE, PER ACTIVITAT. ESPANYA . (31.12.00)

Activitat econòmica	Total	%	SAL	%	SLL	%
A,B	284	2,6	133	2,6	151	1,6
C	23	0,2	9	0,2	14	0,1
D	3.596	24,6	1.938	37,4	1.658	17,6
E	7	0,1	3	0,1	4	0,0
F	2.645	18,1	576	11,1	2.069	21,9
G,H	4.788	32,8	1.594	30,8	3.914	33,8
I	536	3,7	261	5,0	275	2,9
J	110	0,8	17	0,3	93	1,0
K	1.648	11,3	439	8,5	1.209	12,8
M,N,O	977	6,7	205	4,0	772	8,2
Total	14.614	100	5.175	100	10.159	100

A,B: Agricultura, ramaderia, caça, silvicultura i pesca. C: Indústries extractives. D: Indústries manufactureres. E: Producció i distribució d'energia elèctrica, aigua i gas. F: Construcció. G,H: Comerç i hosteleria. I: Transport, emmagatzematge i comunicacions. J: Intermediació financera. K: Activitats immobiliàries i de lloguer. Serveis empresarials. M,N,O: Educació, activitats sanitàries, veterinàries i socials.

Font: Seguridad Social i Dir. Gral. de Fomento de la Economía Social. Madrid, 2001.

Actualment, el 24,6% dels centres de producció de societats laborals actuen en el subsector d'"indústries manufactureres". La preponderància manufacturera ha deixat pas al subsector de "comerç i hosteleria", el qual comptabilitza el 32,8% del total de centres de societats laborals. En tercera posició, i a una certa distància, apareix el sector de la construcció, amb una mica més del 18% de centres de producció de societats laborals, prova de l'important auge que ha experimentat des del 1998. En conjunt, significa que el 75,4% dels centres d'empreses societats laborals realitzen activitats econòmiques "madures" o tradicionals.

Malgrat tot, és important destacar el 6,7% d'empreses que realitzen activitats educatives, sanitàries, de serveis socials i serveis personals, pel seu contingut emergent i innovador. Tot i essent un percentatge petit que només representa 977 empreses, és important prestar-hi atenció per què molt probablement serà en aquest subsector d'activitat on les societats laborals registraran un major dinamisme en el futur proper. Igualment, cal destacar la importància dins del sector serveis de les activitats immobiliàries i de lloguer, així com dels serveis a empreses, els quals ja representen l'11,3% dels centres de producció (1.648).

Observant la distribució per sectors de cada tipus de societat de la taula 8, es constata que, de forma emergent, les SLL superen en proporció a les SAL en la construcció, el comerç i l'hosteleria i els subsectors de serveis a empreses i d'activitats educatives, sanitàries i socials, mentre que les SAL continuen majoritàriament en la indústria manufacturera, i en el sector del transport, l'emmagatzematge i les comunicacions.

El nou treballador d'una empresa Societat Laboral ja no és majoritàriament de perfil industrial.

Els treballadors de les SAL representen el 65,4% del total de treballadors del moviment de societats laborals. El 34,6% restant són treballadors de SLL.

L'anàlisi de la distribució dels treballadors segons el sector d'activitat capgira l'anàlisi corresponent al nombre d'empreses. Es modifica l'ordre d'importància quantitativa de les activitats. Les activitats de manufactura apleguen el 38,9% dels llocs de treball de les Societats laborals, o sigui, el perfil industrial dels llocs de treball de les empreses Societats laborals manté la seva hegemònia, tot i que en dos anys i mig ha passat de representar gairebé el 53% a només aquest 38,9%. Es preveu que la tendència continuï en el futur.

En les activitats de 'comerç i hosteleria' es troba classificat pràcticament el 20% -incrementant-se pràcticament 2 punts des del 1998- dels treballadors de les S.Lab, enfront el 32,8% dels centres de producció. És a dir, aquestes activitats registren una dimensió empresarial inferior a les Societats laborals ubicades a la 'indústria manufacturera'. Aquesta diferència obeeix a la diferent dimensió i cultura empresarial que caracteritza una empresa Societats laborals manufacturera i una empresa de serveis.

Taula 9 - SOCIETATS LABORALS. NOMBRE DE TREBALLADORS, SEGONS CLASSE I PER SECTOR D'ACTIVITAT. ESPANYA. (31.12.00)

Activitat econòmica	Total	%	SAL	%	SLL	%
A,B	1.361	1,6	730	1,4	631	1,9
C	683	0,8	641	1,2	42	0,1
D	33.026	38,9	25.977	50,0	7.049	21,4
E	31	0,0	19	0,0	12	0,0
F	15.525	18,3	6.060	11,7	9.465	28,8
G,H	17.175	20,2	9.302	17,9	7.873	23,9
I	3.401	4,0	2.430	4,7	971	3,0
J	198	0,2	39	0,1	159	0,5
K	7.949	9,4	4.151	8,0	3.798	11,5
M,N,O	4.627	6,5	2.622	5,0	2.899	8,8
Total	84.870	100	53.100	100	28.131	100

Font: Seguridad Social i Dir. Gral. de Fomento de la Economía Social. Madrid, 2001.

A,B: Agricultura, ramaderia, caça, silvicultura i pesca. C: Indústries extractives. D: Indústries manufactureres.

E: Producció i distribució d'energia elèctrica, aigua i gas. F: Construcció. G,H: Comerç i hosteleria. I: Transport, emmagatzematge i comunicacions. J: Intermediació financera. K: Activitats immobiliàries i de lloguer. serveis empresarials.

M,N,O: Educació, activitats sanitàries, veterinàries i socials.

En tercer lloc, el sector de la construcció registra percentatges similars tant en nombre de treballadors com en nombre d'empreses –al voltant d'un 18%–, havent experimentat un salt important els darrers dos anys i mig de 7 punts. –de l'11% al 18%–.

Cal assenyalar que els treballadors del sector de serveis personals representen el 6,5% del total, amb els seus, en termes absoluts, 5.521 treballadors. Tanmateix, l'ocupació creada en les activitats de serveis a empreses representa el 9,4% dels llocs de treball (7.949). Tot i tractar-se de dos sectors relativament reduïts, hom creu en les seves possibilitats de creixement ràpid, donat que en només en el segon semestre del 2000 ja han registrat un increment d'un punt cadascun, en relació al total de l'ocupació de les societats laborals.

Conclusions sobre el moviment de les societats laborals a Espanya

La tendència que s'observa provoca una reflexió que capgira el panorama del moviment de les societats laborals, i que es pot sintetitzar en els següents punts:

- ✱ La Llei de Societats Laborals del 1997 ha suposat un impuls impressionant a la creació de noves societats laborals. La influència de l'entorn institucional és clau en la creació d'em preses i d'ocupació.
- ✱ L'explosió de les societats laborals s'ha produït en una conjuntura d'expansió econòmica, de forma que s'abandona la hipòtesi anticíclica clàssica. Queda demostrat pel cas del fenomen de les societats laborals en el sector de la construcció i de serveis.
- ✱ La dimensió mitjana de les noves societats laborals és la microempresa (menys de 5 treballadors).
- ✱ Les noves societats laborals són majoritàriament de responsabilitat limitada.
- ✱ Les noves societats laborals actuen fonamentalment en els sectors no industrials (construcció i serveis).

Les Societats Laborals a Barcelona i a Catalunya

Segons el Registre de Societats Laborals del Departament de Treball, existien, a 31 del 10 de 2000, un total de 2.768 societats laborals. Es tracta d'una dada que reflecteix les societats que s'han anat registrant al llarg de la història del moviment (1986-2000), que no s'ha de confondre amb el total de societats actives avui dia.

En la taula 10 s'observa que ja s'han registrat més societats limitades que anònimes a tot el conjunt del país: amb només 4 anys de vigència de les societats limitades laborals, aquestes representen el 55,2% de les societats laborals catalanes registrades. A la demarcació provincial de Barcelona, aquest percentatge és del 54,3%.

Taula 10 - NOMBRE DE SOCIETATS LABORALS A BARCELONA I A CATALUNYA (31.10.00)

	Catalunya	Barcelona
SAL	1.241(44,8)	1.029 (82,9)
SLL	1.527 (55,2)	1.222 (80,0)
Total	2.768 (100)	2.251 (81,3)

Font: Registre de societats Laborals. Departament de Treball, Generalitat de Catalunya.

* Registre de la Dir. Gral. de Fomento de la Economia Social, Madrid. i BEL 2001.

A Catalunya, cotitzant a la Seguretat Social a desembre de 2000, existien 1.261 societats laborals, de les quals 376 eren societats anònimes laborals i 885 eren societats limitades laborals. El total de llocs de treball era de 9.909, dels quals 6.365 van ser creats per societats anònimes laborals i 3.544 per societats limitades laborals, (Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Madrid, 2001). A partir d'aquesta informació, es poden deduir les dimensions de la societat laboral catalana segons el criteri de número de treballadors: s'obté que la dimensió mitjana és de 8 treballadors. La mitjana que registra la societat anònima laboral és de 17 treballadors, i de 4 en la societat limitada laboral. Una anàlisi comparativa permet constatar que a Catalunya la societat anònima laboral té unes dimensions superiors al que registra la societat anònima laboral en l'àmbit estatal.

A la província de Barcelona, a desembre de 2000 existien 1.026 societats laborals, de les quals 307 eren societats anònimes laborals i 719 societats limitades laborals. El total de treballadors era de 8.783, dels quals 5.755 eren de societats anònimes laborals i 3.028 de societats limitades laborals (Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Madrid, 2001). La dimensió mitjana de la societat laboral es de 8,6 treballadors. Per tipologia, les societats anònimes laborals registren una mitjana de 18,7 treballadors, i les societats limitades laborals de 4,2 treballadors.

Apareix com a una constant la mitjana entorn als 4 treballadors en les societats limitades laborals de qualsevol dels tres àmbits territorials que s'han estudiat en aquest apartat.

Barcelona concentra el moviment de les societats laborals catalanes

Hom percep que l'àrea de Barcelona aglutina majoritàriament el moviment de les societats laborals catalanes, amb una concentració del 81,3% de les societats registrades. Cal veure que aquest percentatge és superior en les societats anònimes (83%), fet que il·lustra la tradició de l'àrea industrial de Barcelona com a espai on s'ha forjat i on ha arrelat el moviment de les societats laborals. Sembla, per tant, que les noves societats limitades comencen a proliferar relativament en altres indrets de Catalunya.

Taula 11 - SOCIETATS LABORALS REGISTRADES I SOCIS. ESTAT ESPANYOL.

Act. econ.	Espanya	Catalunya	%Cat /Espanya	Barcelona	%BCN/ Espanya
A,B	284	12	4,2%	5	1,8%
C	23	3	13,0%	2	8,7%
D	3.596	426	11,8%	378	10,5%
E	7	-	-	-	-
F	2.645	246	9,3%	194	7,3%
G,H	4.788	476	9,9%	384	8,0%
I	536	44	8,2%	34	6,3%
J	110	19	17,3%	9	8,2%
K	1.648	235	14,3%	194	11,8%
M,N,O	977	116	11,9%	96	9,8%
Total	14.614	1.577	10,8%	1.296	8,9%

A,B: Agricultura, ramaderia, caça, silvicultura i pesca. C: Indústries extractives. D: Indústries manufactureres. E: Producció i distribució d'energia elèctrica, aigua i gas. F: Construcció. G,H: Comerç i hosteleria. I: Transport, emmagatzematge i comunicacions. J: Intermediació financera. K: Activitats immobiliàries i de lloguer. serveis empresarials. M,N,O: Educació, activitats sanitàries, veterinàries i socials.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Seguridad Social i la Dir. Gral. de Fomento de la Economía Social. Madrid, 2001.

Segons la taula 11, al finalitzar el 2000 existien a Barcelona 1.296 centres de producció de societats laborals, que representaven gairebé el 9% del total de centres de l'Estat. A Catalunya, cotitzaven a la Seguretat Social un total de 1.577 centres de producció de societats laborals –el 10,8% del conjunt de l'Estat. Això significa que el 82,2% de les societats laborals catalanes són barcelonines. La tendència és a reduir-se aquest gran índex de concentració a Barcelona, fet que es constata en veure que, al finalitzar el segon trimestre de l'any 1998, aquest era del 86%. Per tant, es pot afirmar que és a partir de la proliferació de societats limitades, que té lloc a partir del 1997, quan Barcelona perd aquests punts de concentració en relació al territori de Catalunya.

Les Societats Laborals barcelonines són innovadores i s'ubiquen a tots el sectors d'activitat

Segons la taula 11, el sector d'activitat amb més centres de producció de societats laborals a l'àrea de Barcelona és el de comerç i hosteleria, que comprèn 384 empreses, si bé aquesta xifra tan sols representa el 8% dels centres de l'Estat, percentatge inferior a la mitjana global, de quasi el 9%.

Els sectors d'activitat més importants pel que fa a la mitjana del pes de Barcelona en relació a l'Estat són: en primer lloc, el sector manufacturer (D), el qual aplega 378 centres, o sigui, el 10,5% de tots els centres manufacturadors de l'Estat; el sector de serveis empresarials (K), amb 194 centres (11,8% de l'Estat) i el sector de serveis personals (M,N,O), amb 96 centres (9,8%) registren un nombre i un percentatge significatius que supera la mitjana de Barcelona respecte l'Estat. Per contra, les activitats agrícoles i ramaderes (1,8%), l'activitat de transport i emmagatzematge (6,3%) i el sector de la construcció (7,3%), cauen per sota de la mitjana de la concentració de Barcelona en relació a l'Estat.

Considerant que els sectors comentats són els més rellevants en la ubicació de les noves societats laborals, tal i com mostrava la radiografia del sector a nivell estatal, cal concloure que a Barcelona, i conseqüentment a Catalunya, les noves societats laborals es mostren molt innovadores, ja que aposten en major mesura per sectors nous d'activitat com els serveis personals i els serveis empresarials. D'altra banda, determinats sectors madurs que eren importants per al conjunt de l'estat, com el comerç i l'hosteleria i la construcció perden importància relativa.

Tanmateix, encara es constata la importància de l'activitat manufacturera, que representa el 88,7% dels centres catalans de societats laborals, i que va protagonitzar el redescobriments de l'associacionisme de treball a finals dels setanta i el naixement de les societats laborals.

L'ocupació catalana en les societats laborals és barcelonina

Els 1.296 centres de Barcelona que cotitzen a la Seguretat Social tenen donats d'alta 8.538 treballadors, els quals representen el 10,1% del total de treballadors de societats laborals de l'estat. El moviment de societats laborals a Barcelona té un pes relatiu superior (d'1,2 punts), respecte al conjunt de l'estat en nombre de treballadors, que no pas en termes de centres de producció (8,9%). S'observa també per a Catalunya una major incidència de les societats laborals al conjunt de l'estat si contemplem el nombre de treballadors.

Taula 12 - SOCIETATS LABORALS. BARCELONA I CATALUNYA.
NOMBRE DE TREBALLADORS PER SECTOR D'ACTIVITAT (CNAE 93). PES RELATIU (31.12.00)

Act. econ.	Espanya	Catalunya	%Cat /Espanya	Barcelona	%BCN/ Espanya
A,B	1.361	50	3,7%	31	2,3%
C	683	10	1,5%	5	0,7%
D	33.026	4.067	12,3%	3.724	11,3%
E	31	-	-	-	-
F	15.225	1.194	7,8%	909	6,0%
G,H	17.175	1.579	9,2%	1.322	7,7%
I	3.401	723	21,3%	699	20,6%
J	198	32	16,2%	15	7,6%
K	7.949	1.297	16,3%	1.218	15,3%
M,N,O	5.521	688	12,5%	615	11,1%
Total	84.870	9.640	11,4%	8.538	10,1%

A,B: Agricultura, ramaderia, caça, silvicultura i pesca. C: Indústries extractives. D: Indústries manufactureres. E: Producció i distribució d'energia elèctrica, aigua i gas. F: Construcció. G,H: Comerç i hosteleria. I: Transport, emmagatzematge i comunicacions. J: Intermediació financera. K: Activitats immobiliàries i de lloguer. serveis empresarials. M,N,O: Educació, activitats sanitàries, veterinàries i socials.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Seguridad Social i la Dir. Gral. de Fomento de la Economía Social. Madrid, 2001.

Respecte a les contribucions quantitativament significatives dels sectors d'activitat de Barcelona que se situen per sobre de la seva mitjana total en relació a l'Estat del 10,1%, destaca el manufacturer, amb 3.724 treballadors (11,3 de l'Estat), el de transports i emmagatzematge, amb 699 treballadors (el 20,6% de l'Estat), el sector de serveis empresarials, amb 1.218 treballadors (el 15,3% de l'Estat) i, en menor mesura, el sector del serveis personals, amb 615 llocs de treball (11,1%).

S'observa que, tot i ser importants en nombre d'ocupació, els sectors de la construcció i el de comerç i hosteleria (909 i 1.322 treballadors, respectivament) representen un percentatge respecte a l'ocupació estatal inferior a la mitjana del país (6% i 7,7%, respectivament).

Les dades de la taula 12 permeten calcular la influència de Barcelona en el conjunt de Catalunya. Impressiona la gran concentració de l'ocupació catalana de les societats laborals a l'àrea de Barcelona, la qual assoleix el 88,6%, tot i que al 1998 aquest percentatge era del 95%. Aquesta dada d'ocupació suposa un major nivell de concentració respecte a si es mesura segons el nombre de centres de producció (82,2%).

Les comarques de Barcelona concentren principalment l'ocupació del sector manufacturer català, amb 3.724 treballadors (91,6%), del sector transports i emmagatzematge, amb 699 treballadors (96,7%), i dels serveis empresarials, amb 1.218 treballadors (93,9%). Es pot comprovar que són els sectors d'activitat amb una contribució a l'ocupació de l'Estat superior a la de la seva mitjana total del 10,1%. En canvi, Barcelona té un menor pes d'ocupació en el conjunt de l'Estat en els sectors de la construcció, del comerç i hosteleria i en les activitats relacionades amb el sector primari.

L'estructura de l'ocupació de les Societats Laborals a Barcelona és dual.

La taula 13 permet observar que l'estructura de l'ocupació de l'àrea de Barcelona en les societats laborals mostra una preponderància del sector serveis, que agrupa el 45,3% dels treballadors, amb el que supera el pes de l'ocupació ubicada al sector industrial. La tendència en el futur és la de continuar augmentant, seguint el patró d'una societat moderna. El sector industrial encara manté la seva gran importància, i representa el 43,6% de l'ocupació de les societats laborals. La construcció i les activitats del sector primari representen, conjuntament, l'11% dels treballadors de les societats laborals barcelonines.

Si comparem aquesta radiografia de Barcelona amb les dades corresponents al conjunt de l'estat –primera columna–, s'aprecia una sèrie de diferències prou significatives:

El sector primari mostra per a Espanya un percentatge superior en 2 punts, una menor proporció d'ocupació industrial de gairebé 4,7 punts, una menor proporció en els serveis de 5 punts, i un major pes d'ocupació en el sector de la construcció –de més de 8 punts.

Per tant, l'estructura de l'ocupació barcelonina de les societats laborals té un caràcter dual: per una banda, manté la seva preponderància industrial, tot i la seva projecció a la baixa, així com un creixent pes del sector serveis. S'adverteix que el sector de la construcció no ha absorbit tanta ocupació com a Espanya.

**Taula 13 - NOMBRE DE TREBALLADORS DE SOCIETATS LABORALS
PER SECTOR D'ACTIVITAT. PES RELATIU 31.12.00**

	Espanya %	Catalunya %	Barcelona %
Sector Primari	2,4	0,6	0,4
Sector Industrial	38,9	42,2	43,6
Construcció	18,3	12,4	10,6
Serveis	40,3	44,8	45,3
Total	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Seguridad Social i la Dir. Gral. de Fomento de la Economía Social. Madrid, 2001.

A la taula 14, desagregant les dades del quadre anterior, observem la distribució de l'ocupació per subsectors de les societats laborals a Barcelona, Catalunya i al conjunt de l'Estat. Es pot afegir que la diferència entre Espanya i Barcelona en el sector serveis ve donada pel dinamisme de nous sectors de serveis, com els serveis personals –com a nou filó d'ocupació–, els serveis a les empreses i el sector de transports i comunicacions. Sectors madurs com la construcció i el comerç i l'hosteleria tenen un pes menor que pel conjunt de l'Estat. La dualitat que s'esmentava anteriorment prové del fet que Barcelona reté encara en un sector industrial tradicional com el manufacturer una gran proporció d'ocupació.

**Taula 14 - NOMBRE DE TREBALLADORS DE SOCIETATS LABORALS
PER SECTOR D'ACTIVITAT (CNAE 93). PES RELATIU 31.12.00**

Act. econ.	Espanya	%	Catalunya	%	Barcelona	%
A,B	1.361	1,6	50	0,5	31	0,4
C	683	0,8	10	0,1	5	0,1
D	33.026	38,9	4.067	42,2	3.724	43,6
E	31	0,0	-	-	-	-
F	15.225	18,3	1.194	12,4	909	10,6
G,H	17.175	20,2	1.579	16,4	1.322	15,5
I	3.401	4,0	723	7,5	699	8,2
J	198	0,2	32	0,3	15	0,2
K	7.949	9,4	1.297	13,5	1.218	14,3
M,N,O	5.521	6,5	688	7,1	615	7,2
Total	84.570	100	9.640	100	8.538	100

A,B: Agricultura, ramaderia, caça, silvicultura i pesca. C: Indústries extractives. D: Indústries manufactureres. E: Producció i distribució d'energia elèctrica, aigua i gas. F: Construcció. G,H: Comerç i hosteleria. I: Transport, emmagatzematge i comunicacions. J: Intermediació financera. K: Activitats immobiliàries i de lloguer. serveis empresarials. M,N,O: Educació, activitats sanitàries, veterinàries i socials.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Seguridad Social i la Dir. Gral. de Fomento de la Economía Social. Madrid, 2001.

Per tant, el moviment català de les societats laborals apunta excel·lents perspectives, en tant que combina la innovació en el sector serveis i conserva la tradició industrial en la qual es va forjar el moviment, tot i que segurament per poc temps.

Conclusions

Les societats laborals són organitzacions empresarials orientades al mercat, però el seu objectiu principal no és la rendibilitat del capital invertit en l'organització. El seu objectiu és la creació i el manteniment posterior dels llocs de treball que són creats per iniciativa d'un col·lectiu de treballadors que opten per convertir-se en empresaris. Són organitzacions que han desenvolupat una cultura empresarial diferent –com es recull en el cas de Telecal, que s'exposa amb tot detall a continuació–, i que estan al servei dels seus socis treballadors.

Les societats laborals van néixer a contracor de qualsevol ortodòxia, a finals dels anys setanta del segle XX, com a conseqüència de la crisi industrial imperant en aquell moment. El naixement de les societats laborals va permetre desmitificar alguns mites, i va permetre demostrar que els treballadors també poden ser empresaris. La seva consolidació com a moviment va evidenciar la diferència entre el propietari del capital i l'emprenedor, dues figures o funcions diferents que no s'han de confondre. Els treballadors que van optar per crear una societat laboral van ser emprenedors, per la força dels esdeveniments, però, en tot cas, emprenedors. Van mostrar que eren capaços de reflotar una empresa en crisi. Per la seva banda, aquesta experiència va ser una oportunitat perquè els treballadors aprenguessin a dirigir. Amb la tècnica de formació learning by doing, van aprendre a trobar l'equilibri entre, per un costat, l'exigència de control de despeses i la competitivitat que demanava el mercat, i per un altre, el desig de mantenir el major nombre de llocs de treball possibles. Van aprendre que era incompatible el manteniment de la porta de fàbrica oberta amb el del nombre màxim de llocs de treball, heretats de l'anterior empresa. Van haver d'escollir. El procés d'elecció va ser dolorós. Va haver-hi iniciatives de societats laborals que no van superar aquesta fase i, al final, després de processos assemblearis extraordinàriament durs, van haver de tancar.

El reconeixement institucional, a partir de l'any 1986, permet el desenvolupament d'un moviment empresarial de societat laboral força diferenciat del període de naixement. Les adquisicions d'empreses en crisi perden protagonisme en benefici de la iniciativa empresarial ex novo, procedent d'un petit grup de treballadors que volen crear el seu lloc de treball amb la constitució d'una empresa amb fórmula jurídica de societat laboral. La llei de 1997 va facilitar encara més el foment d'aquestes iniciatives empresarials, que tenien com a característica fonamental ser molt intenses en treball. Avui, el moviment d'empreses societats laborals es caracteritza per la seva reduïda dimensió, la importància creixent del sector serveis i de la construcció, i la pèrdua relativa del sector indústria, bressol de les societats laborals.

Van ser iniciatives que van néixer sense cap recolzament institucional. En el moment del seu naixement, no van rebre el recolzament dels sindicats, ni tampoc dels responsables de les polítiques d'ocupació. Tal vegada és necessari reconèixer que les societats laborals van saber afrontar les adversitats, tant d'ordre empresarial com provinents de la manca de suport institucional. A més, van donar una lliçó magistral a la societat en fundar un moviment d'empresa participada que, un quart de segle més tard, és una realitat viva i dinàmica.

CAS: TELECSAL, NOVES TÈCNIQUES ELÈCTRIQUES, S.A.L.

Raó Social: Noves Tècniques Elèctriques, S.A.L.

Domicili Social: c/ Lafont, 8 –10 (xamfrà Nou de la Rambla, 125) Barcelona

Data de constitució: 9 de març de 1984

Sector d'Activitat: Serveis. Electricitat Industrial. Instal·lacions d'alta i baixa tensió, equípaments electrònics i aplicació de microprocessadors.

Nombre de Socis: 41

Nombre de Treballadors: 55 treballadors

Facturació (a 31-12-00): 930 milions de pessetes

La trajectòria empresarial de la societat anònima laboral TELECSAL, situada al Poble Sec de Barcelona, és a punt d'assolir la majoria d'edat. Constitueix un cas prodigiós de lluita empresarial per tal de mantenir els llocs de treball dins del sector de serveis industrials d'electricitat. La gran versatilitat de la seva activitat obliga, entre d'altres moltes consideracions, a que la totalitat del personal estigui permanentment en processos de formació continuada. L'excel·lent formació del seu equip humà, el gran compromís dels treballadors amb el projecte empresarial, i un veritable exercici de participació i democràcia interna constitueixen les claus per explicar que TELECSAL s'hagi mantingut en peu durant les recessions que han castigat el sector al llarg de la seva existència, així com per què, des del 1995, es troba en franca expansió.

LA GESTACIÓ DE TELECSAL

Noves Tècniques Elèctriques, SAL (TELECSAL) fou creada el 9 de març de 1984 a partir d'una suspensió de pagaments i posterior liquidació i tancament de la societat anònima Tècniques Elèctriques.

L'antiga societat anònima, durant la dècada dels setanta encara gaudia d'una estabilitat considerable. Els primers símptomes de la crisi industrial dels setanta foren advertits durant el 1978, quan la tendència havia canviat en els índexs de producció de la majoria d'empreses industrials d'aquest país.

La suspensió de pagaments es produí el 1981, quan els impagats s'acumulaven sense possibilitat d'afrontar-los. El principal motiu va ser la crisi generalitzada en el subsector paperer, principal activitat del qual depenia Tècniques Elèctriques, i en el qual s'ubicaven el seus principals clients.

Els primers intents de viabilitat van forçar un expedient de regulació d'ocupació que va significar enviar una cinquantena de treballadors a l'atur, de forma que l'empresa veia reduïda la seva plantilla a gairebé la meitat (de 110 treballadors a 60).

Una vegada la situació es va estabilitzar i la recessió va haver tocat fons, els anys del 1981 al 1983 foren d'una calma relativa, si bé la situació de debilitat empresarial era encara prou elevada en el teixit productiu industrial de Barcelona.

El 1983 es produïren una sèrie de suspensions de pagaments entre els principals clients de Tècniques Elèctriques, de forma que la cadena d'impagats va tenir unes conseqüències nefastes en l'estructura financera de l'empresa.

És en aquests moments que la Direcció es planteja la possibilitat d'obrir la participació de l'empresa a determinats treballadors, demanant la màxima col·laboració en el finançament de la casa. La por a perdre el patrimoni i el control de l'empresa provoquen la manca d'entesa entre la propietat i els treballadors a l'hora de buscar alternatives de viabilitat. La situació s'agreuja, de forma que els deutes s'acumulen. Els principals creditors són la Seguretat Social, Hisenda i els proveïdors. La decisió final consisteix a declarar la suspensió de pagaments, i encaminar-se cap al tancament definitiu.

Cap a finals del 1983, una comissió formada per 6 treballadors i directius, que creien en la viabilitat de l'empresa, sol·licita assessorament extern per tal de cercar vies imaginatives per a mantenir l'activitat sota uns nous paràmetres d'actuació: es tractava de veure si el nou fenomen de les societats anònimes laborals podia ser vàlid en aquest cas. L'assessorament extern que participava en aquesta comissió va sintonitzar perfectament amb l'esperit actiu dels antics treballadors: Blanes Buffet, la rauxa del qual era prou coneguda en els cercles de treballadors actius de l'època, havia prestat els seus serveis a diverses iniciatives que havien germinat en societats anònimes laborals. Val la pena remarcar que el Blanes Buffet continua avui dia, després de 17 anys, essent l'staff de la Direcció de TELECSAL.

El criteri respectat per aquesta comissió d'estudi del nou projecte empresarial va ser el de mantenir, en la mesura del possible, l'antic patrimoni, de forma que la transició cap a la nova situació fos el màxim de respectuosa amb el propietari anterior.

EL NAIXEMENT DE TELECSAL

Dins del naixement de TELECSAL podem distingir entre el període constituent –el que seria purament la constitució de la nova societat anònima que incorporava el qualificatiu de “laboral”–, i la lluita empresarial per aconseguir que aquest nou projecte esdevingués viable econòmicament.

El període constituent de TELECSAL s'inicia a finals de 1983, i s'allarga fins a març de 1984. Un cop presa la decisió de tancar l'antiga societat anònima, el propietari anterior pretenia continuar l'activitat segons alguna fórmula que li permetés mantenir el seu patrimoni i el control de l'empresa. L'únic mitjà al seu abast per aconseguir-ho era el suport dels treballadors, obrint-los la participació de l'empresa de forma que aquests capitalitzessin una institució que carregava un volum de deute excessiu. La manca d'entesa es va deure al fet que aquest propietari no ofería cap contrapartida real que satisfés els treballadors, ja que se'ls exigia que assumissin una responsabilitat i un risc empresarial que no els pertocava, si únicament se'ls permetia haver de continuar essent treballadors sense poder incidir de forma real en el canvi de rumb que requeria l'activitat empresarial. Tanmateix, restaven a la dependència dels dictats del propietari, el qual ofería una inseguretat que no era compatible amb l'esforç a tots nivells que aquest els demanava.

El nou projecte s'inicia al març del 1984 i no assoleix una certa estabilitat fins al 1986, una vegada els treballadors perceben les capitalitzacions per desocupació.

Es tracta de dos anys de lluita a tots nivells:

-En primer lloc, amb l'antic propietari, per tal d'evitar les traves que aquest tractava d'imposar: el propietari va retirar els avals per por de perdre la seva propietat.

-D'altra banda, va caldre mantenir la cohesió entre els treballadors per apuntalar el nou projecte: el 100% dels treballadors va subscriure íntegrament el capital social de TELECSAL, impulsats principalment (a banda del component ideològic que comportava la possibilitat d'accés dels treballadors als mitjans de producció) per la por a perdre la feina. Val la pena incidir en aquest aspecte, donat que el component objectiu de la por a quedar en atur va ser immensament superior al component ideològic consistent a fer realitat un projecte de participació democràtica dels treballadors. Tanmateix, cal remarcar que ambdós components no són per ells mateixos exclusius, sinó que es van retroalimentar en forma de cercle virtuós, donat que les dosis d'imaginació que calia aportar al projecte havien de néixer necessàriament de les dues fonts.

I, finalment, va ser també necessari convèncer els bancs, els proveïdors i els clients que mantinguessin la confiança en el nou projecte: una vegada l'antic propietari havia retirat els avals,

calia demanar confiança i paciència a tot l'entorn en el qual TELECSAL es movia. Podríem considerar que TELECSAL va dur a terme un compromís amb les empreses, bancs i treballadors i administracions amb què es relacionava. O sigui, la responsabilitat social va ser el que va guiar els intents de reflotar la situació de l'empresa.

Per part de l'administració, el pes de la llei va haver de caure damunt de l'antiga empresa, de forma que dins el procés de liquidació, els actius d'aquesta van ser degudament embargats i dirigits a subhasta. Era just el moment que l'administració intentava buscar fórmules per acotar i alhora potenciar un fenomen que havia vist desenvolupar-se davant la seva mirada perplexa i passiva: el fenomen de les societats laborals.

Per part dels treballadors, es va produir l'expedient de regulació de l'antiga empresa, confiant que es permetés als treballadors una vegada a l'atur poder aconseguir les capitalitzacions per desocupació que encara no eren vigents.

Per part dels bancs, clients i proveïdors, es van mantenir una sèrie d'entrevistes amb l'objectiu d'explicar els plans de viabilitat de la nova empresa, de forma que mantinguessin les relacions financeres i productives. Per part dels bancs, aquests van mantenir les línies de crèdit mercès l'aval de la pròpia empresa.

Als clients, se'ls va demanar que seguissin confiant en TELECSAL, per poder satisfer les comandes, i mostressin flexibilitat en els cobraments.

Pel que fa als proveïdors, es va demanar una demora en els pagaments, de forma que la situació es pogués remuntar una vegada l'activitat de TELECSAL quedés estabilitzada.

En definitiva, es tractava d'establir una dinàmica de confiança entre tots els agents que directa o indirectament es relacionaven amb TELECSAL.

Val la pena esmentar aquí que el resultat de totes aquestes lluites ha estat la configuració de tot el tarannà empresarial de TELECSAL, avui dia encara vigent. El fet que actualment es mantingui el 50% de la plantilla, un bon nombre de proveïdors, un bon nombre de clients i un banc, que van creure tots plegats en el projecte en el moment decisiu, és la mostra de l'ètica empresarial, basada en la confiança, que regeix la direcció de TELECSAL encara actualment.

La situació al març del 1984 no podia ser pitjor: els actius de l'antiga empresa es trobaven embargats per Hisenda, i el volum de deutes salarials als treballadors era important. En aquests moments, calia esperar que els actius fossin subhastats públicament, fet que no succeiria fins al 1985. Tanmateix, l'expedient de regulació de la vella empresa afectava a la totalitat de la plantilla, de forma que aquesta va incorporar-se a les files de l'atur, esperant percebre algun tipus d'indemnització mitjançant el fons de garantia salarial, i fonamentalment mitjançant les capitalitzacions de l'atur.

EL PROCÉS DE SANEJAMENT

A partir del 1986, la situació financera de TELECSAL millora considerablement principalment per dos motius.

Per un costat, el 1986 van arribar els fons de capitalització, que van suposar una injecció de 64 milions de pessetes. La quantitat aproximada per cada treballador va ser d'un milió de pessetes.

Una operació important va ser una comanda provinent d'una empresa de Burriana (Castelló) consistent en paper d'emboticar fruita. El més curiós va ser que aquesta empresa també era una societat laboral. Aquesta operació significava una inversió conjunta de 40 milions. El problema era que ni els bancs ni cap institució pública ni cap empresa no volien intervenir en aquesta operació degut al risc que suposava la transacció entre dues societats laborals. Finalment, la convicció i el poder de persuasió dels dirigents de TELECSAL van permetre que el Banc de Sabadell assumís el descompte de l'operació.

L'altre motiu va ser la recuperació de l'economia espanyola, una vegada el cicle recessiu de la segona crisi industrial i petrolera ja era història. L'any 1986, l'economia espanyola va iniciar un cicle expansiu que s'allargaria fins a principis dels anys noranta.

LA CRISI POLÍTICA INTERNA: LA DEMOCRÀCIA INTERNA S'IMPOSA

Val la pena assenyalar que a TELECSAL, a banda de lluitar per la supervivència productiva, hi ha hagut en certs moments tensions inherents a la forma d'organitzar l'empresa. És precisament en aquests casos on es mostra la màxima diferència entre una empresa lucrativa convencional, en la qual les decisions polítiques es prenen de forma jeràrquica, i una societat laboral, en

la qual hi ha mecanismes perquè es aquestes es preguin de forma democràtica. En el cas que ens ocupa, aquesta particularitat es va dur fins a les últimes conseqüències durant el 1987, any en què una lluita entre faccions es va resoldre convocant unes eleccions. És important senyalar que es tractava d'un esdeveniment per ocupar els càrrecs del Consell d'Administració mitjançant llistes obertes.

Els motius de les disputes, a banda de les lògiques qüestions personals que solen aflorar per altres motius, era la divisió entre els components del Consell d'Administració sobre com s'havia d'organitzar la gerència de l'empresa: per una banda, hi havia els partidaris d'una doble gerència, administrativa i tècnica, i per l'altra, un corrent que defensava un model de gerència única. Amb el temps, ambdós corrents dins del Consell d'Administració es van separar cada cop més, i alhora es van estendre a la resta de treballadors, de forma que la quotidianitat de l'empresa es va veure afectada per una mena de guerra soterrada, no exempta de violència dialèctica.

La forma de resoldre aquest conflicte no podia ser altra que convocar eleccions al Consell d'Administració, de forma que els candidats sortints havien d'organitzar l'empresa en funció de la majoria que es produís. No es van presentar candidatures tancades, sinó que es va donar la possibilitat que les votacions fossin flexibles, en forma de llistes obertes. Aquest fet suposà una clarificació absoluta en la dimensió política de l'empresa, de forma que es va imposar el corrent d'opinió de mantenir una gerència única.

EL PERÍODE 1991 – 1995: OLIMPIADES I RECESSIÓ

El període de bonança empresarial experimentat en l'economia espanyola va tenir el seu punt d'inflexió l'any 1992, any important per la ciutat de Barcelona, que acollia l'edició dels Jocs Olímpics.

La situació de TELECSAL en el període 1987 i 1991 fou d'estabilitat i de progressiva expansió. Un punt a considerar va ser la concessió municipal d'una obra d'instal·lació de 35 km de galeria elèctrica a la Ronda de Dalt, la qual havia d'estar llesta pels Jocs. Aquesta operació significà la duplicació de la facturació de l'empresa, que va passar dels 400 milions fins als 900. Com en moltes altres empreses, això tan sols fou un miratge, donat que, una vegada acabada l'experiència olímpica i finalitzada la forta inversió pública en infraestructures, calgué redimensionar l'activitat de l'empresa a un funcionament econòmic real. El 1993 es va entrar en una recessió salvatge que obligà prèviament a un expedient de regulació de la plantilla i a sotmetre a l'empresa a un duríssim pla d'ajustament.

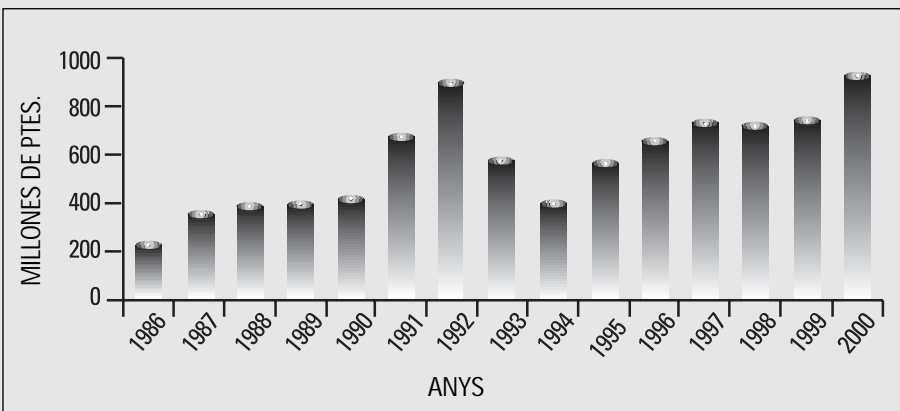
El pla d'ajustament contemplava que entrés a l'atur part de la plantilla, procurant que l'activitat es mantingués. Mitjançant acord dels treballadors, s'acordà que l'expedient de regulació afectés fonamentalment a la pròpia direcció de l'empresa, de forma que es mantenien en actiu els treballadors directes, o sigui, els operaris, els quals haurien de veure reduït el seu sou en un 20%. Aquest excedent de remuneracions es destinaria a la constitució d'un fons per a finançar el manteniment dels ingressos dels treballadors –fonamentalment directius– que ara passarien a percebre les prestacions d'atur. Tanmateix, aquests treballadors continuarien desenvolupant les seves tasques de direcció d'una forma absolutament atípica des de casa seva, o bé visitant l'empresa de forma ocasional.

La nova estructura de costos resultant de tot aquest procés va permetre continuar l'activitat de l'empresa, i a mesura que la situació econòmica remuntava, es dugueren a terme les recontractacions del personal anteriorment acomiadat.

DEL 1995 FINS A L'ACTUALITAT

Una vegada entrats en el darrer cicle econòmic expansiu, que actualment ja ha tocat sostre, TELECSAL inicià en el 1995 una trajectòria de sòlida expansió que s'ha traduït, des de llavors, en un increment sòlid i constant de la seva facturació.

FACTURACIÓ 1986-2000

Actualment, TELECSAL compta amb 55 treballadors, dels quals 41 són socis, de forma que el 75% de la plantilla és a la vegada la propietària de l'empresa. Des de la direcció, la voluntat és que sigui la totalitat de la plantilla la que posseeixi el 100% del capital accionarial. El motiu és la homogeneïtzació de la base social de l'empresa per poder exercir la democràcia interna de forma compatible amb la rapidesa de resposta que exigeix el mercat actual.

L'activitat de TELECSAL es concentra fonamentalment en les instal·lacions d'electricitat industrial, que comprèn des d'instal·lacions de mitja i baixa tensió, fins a equips electrònics i aplicació de microprocessadors. La reparació de maquinària elèctrica i l'assistència tècnica són dues activitats addicionals, tot i que de menor importància. Els seus serveis s'ofereixen a totes les branques de la indústria i especialment a sectors amb processos de fabricació continuada. Les activitats industrials de TELECSAL es desenvolupen sota el control i la supervisió del Departament d'Enginyeria.

L'empresa compta amb una estructura organitzativa lineal i d'staff, i sovint es converteix en matricial, donat que el Departament d'Enginyeria opera en funció dels projectes que desenvolupa, siguin de qualitat, d'automatització i control de processos industrials o bé d'automatització de maquinària, els quals incumbeixen a la majoria de departaments. Les assessories externes són importants tant en el departament anomenat social (nòmines) i el d'assegurament de la qualitat, com en la Gerència i el propi Consell d'Administració. Cal destacar que existeix un Comitè de Qualitat que intercedeix entre la Gerència i el conjunt de departaments en línia.

ANÀLISI I CONCLUSIONS

Segons Pere Oller, gerent de TELECSAL, la clau de l'èxit és el clima de confiança en l'empresa, necessari per exercir la democràcia econòmica i per a fomentar la veritable cooperació entre tots els treballadors, de forma que s'augmenti l'esperit col·lectiu de lluita i la resistència empresarial davant les adversitats del mercat.

L'actuació de la direcció s'ha establert a partir de la base de la igualtat de drets i obligacions dels treballadors, respectant les òbvies diferències entre la base social de l'empresa, si bé s'ha procurat no crear desigualtats afegides.

La direcció té la voluntat d'homogeneïtzar al màxim la base social de l'empresa, de forma que en un futur pròxim el 100% del capital social estigui en mans de la totalitat dels treballadors.

Tanmateix, cal remarcar que les participacions dels treballadors en el capital social de l'empresa són igualitàries i no tenen cap valor nominal. Llur valor simbòlic és d'una pesseta. La idea de fons és que la participació en l'accionariat d'una societat laboral no està destinada a enriquir ningú, sinó que es considera una simple 'credencial' per participar en les decisions de l'empresa.

TELECSAL no compta amb un departament pròpiament de Recursos Humans, donat que, a part dels temes més administratius, les qüestions relacionades amb la selecció de personal, la confecció de plantilles, el disseny de llocs de treball, els incentius o les accions socials dins de l'empresa, les consensuen democràticament els mateixos treballadors mitjançant la participació en la Junta General de Socis, organisme que s'assimila a una assemblea general de socis, i que pot constituir-se de forma extraordinària quan s'escaigui.

El Consell d'Administració compta amb la participació de tots els responsables de tots els departaments, de forma que les seves reunions setmanals abasten qualsevol qüestió, no només de caràcter econòmic i productiu, sinó de caràcter social. El sistema de tracte al personal és automàtic i permanent, i està establerta la norma no escrita que els despatxos de la direcció tenen les portes obertes per a qualsevol assumpte en qualsevol moment. La informació és permanentment fluida, i es vehicula en qualsevol direcció pels canals automàtics de proximitat en els llocs de treball.

Aquesta organització del treball i la cultura empresarial que regeix TELECSAL han permès que el 50% de la plantilla actual compti amb una antiguitat com a mínim igual a la de la pròpia empresa, fet que il·lustra la voluntat de crear i mantenir els llocs de treball a llarg termini, eix fonamental que ha anat guiant totes les accions de la direcció.

Font: Elaboració pròpia a partir d'entrevista amb Pere Oler, gerent de TELECSAL